

УДК 32.122:636(477.52)(477.54)(477.6)

СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА СХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

Кунець Вікторія Вячеславівна,

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник

Інститут тваринництва НААН

ORCID: 0000-0001-7169-5418

E-mail: victoriya.viva@ukr.net

Камишан Наталія Василівна,

науковий співробітник,

Інститут тваринництва НААН

ORCID: 0000-0002-0433-5102

E-mail: tk158s@meta.ua

Вивчено сучасний стан та проведено стислий аналіз ресурсного потенціалу основних галузей тваринництва – скотарства, свинарства, вівчарства, козівництва та птахівництва в розрізі суб'єктів господарювання на регіональні та загальнодержавному рівні. За результатами проведеного дослідження встановлено, що на початок 2020 року спостерігається тенденція щодо зменшення поголів'я сільськогосподарських тварин в Україні та Східному регіоні порівняно з відповідним періодом минулого року, а саме: – великої рогатої худоби в усіх категоріях господарств в країні та регіоні скоротилося відповідно на 189,1 та 27,8 тис. голів; у т. ч. в сільськогосподарських підприємствах – на 85,0 та 22,6 тис. голів, у господарствах населення – на 104,1 та 5,5 тис. голів; – корів у всіх категоріях господарств зменшилося на 96,4 та 13,7 тис. голів, у тому числі в сільськогосподарських підприємствах – на 29,9 та 7,3 тис. голів, у господарствах населення – на 66,5 та 6,4 тис. голів; – свиней в усіх категоріях господарств скоротилося на 294,2 та 3,9 тис. голів, у т.ч. у господарствах населення – на 201,3 та 24,8 тис. голів. На тлі загального скорочення поголів'я свиней в усіх категоріях господарств, у підприємствах Східного регіону цей показник збільшився на 20,9 тис. голів, переважно за рахунок Харківської області. Поголів'я овець та кіз в усіх категоріях господарств в країні та регіоні скоротилося відповідно на 59,6 та 2,3 тис. голів, у т. ч. в сільськогосподарських підприємствах – на 18,3 та 3,6 тис. голів, у господарствах населення – на 41,3 та тис. голів. Водночас, спостерігається невелике зростання поголів'я овець та кіз господарствах населення Східного регіону і становить 1,3 тис. голів за рахунок Донецької та Луганської областей. Проти минулого року, збільшено поголів'я птиці в усіх категоріях господарств України на 7715,3 тис. голів (3,65 %), у т. ч. в сільськогосподарських підприємствах – на 7969,6 тис. голів, а в господарствах населення скоротилося на 254,3 тис. голів. За останній рік не вдалося стабілізувати ситуацію з виробництва молока в усіх категоріях господарств. Обсяги виробництва молока зменшилися на 377,1 тис. т (3,75 %), у Східному регіоні на 52,6 тис. т (4,2 %), у т. ч. у сільськогосподарських підприємствах відповідно на 37,8 тис. т та 35,6 тис. т, у господарствах населення на 339,0 тис. т та 17,0 тис. т. Водночас, проти минулого року, обсяги реалізації на забій сільськогосподарських тварин в країні та регіоні збільшено проти 2018 року відповідно на 160,3 тис. т (4,8 %) та 12,7 тис. т. (4,02 %), у т. ч. у сільськогосподарських підприємствах на 207,1 тис. т та 18,9 тис. т. На тлі загального збільшення у господарствах населення цей показник від'ємний, а саме, реалізація на забій в країні скоротилася на 46,8 тис. т. (3,8 %) та на 6,2 тис. т (3,9 %) в Східному регіоні. Найбільш прибутковою галуззю залишилися птахівництво. Виробництво яєць за відповідний період збільшилося на 546,1 млн. штук (3,4 %).

Вивчено результативність функціонування науково-методичного центру з питань технологій у тваринництві Інституту тваринництва НААН для подолання наявних проблем галузі. Запропоновано низку технологічних проектів для фермерів, орендарів, інвесторів, керівників і спеціалістів різних рівнів агропромислового комплексу незалежно від форм господарювання і власності, спеціалістів проектних організацій.

Ключові слова : галузь тваринництва, Україна, Східний регіон, інновації

DOI: <https://doi.org/10.32845/bsnau.lvst.2019.1-2.10>

Бажання України інтегруватися у європейське співтовариство вимагає від неї активного включення у світові суспільно-економічні процеси, що, в свою чергу, потребує нових підходів до використання економічного, природно-ресурсного та людського потенціалу регіонів.

Для вирішення цього питання було прийнято Закон «Про засади державної регіональної політики» № 156-VIII від 5.02.2015 р. [1], в якому окреслено низку законодавчих документів, що визначають державну регіональну політику: Державна стратегія регіонального розвитку України; План заходів з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку України; регіональні стратегії розвитку; плани заходів з

реалізації регіональних стратегій розвитку; інвестиційні програми (проекти), спрямовані на розвиток регіонів.

Ринкові відносини істотно розширили самостійність та відповідальність регіонів України як суб'єктів господарювання, що володіють значною частиною національних багатств. У той же час, регіони зіткнулися з низкою чинників, що зумовили його диспропорційний характер. Вирішення цих проблем передбачало виконання наступних стратегічних завдань: підвищення конкурентоспроможності регіонів та зміцнення їх ресурсного потенціалу; розвиток людських ресурсів; створення інституційних умов для розвитку регіонів та подальший розвиток міжрегіональної співпраці.

Триваючий збройний конфлікт в Україні та пов'язана з ним нестабільність завдали колосальних збитків аграрному сектору країни і більш за все Східному регіону. Проте, у міру того як темпи розвитку інших секторів економіки знижуються, нового значення набуває сільське господарство.

З метою підвищення ролі аграрної науки та освіти в розробці і реалізації ефективної регіональної аграрної політики за умов децентралізації влади областей, орієнтованої на широке використання сучасних досягнень вітчизняної науки і міжнародного досвіду в аграрній сфері та розвитку сільських територій, забезпечення поєднання загальнодержавних і регіональних інтересів рішенням Президії НААН 16/01 від 31 жовтня 2018 року створено Східний міжрегіональний науковий центр в системі Національної академії аграрних наук України.

Центр є структурним підрозділом НААН з організації регіонального і міжрегіонального співробітництва, який координує наукові дослідження та організацію впровадження інновацій для суб'єктів аграрного підприємства та соціально-економічного розвитку сільських територій відповідних регіонів, спрямовує зусилля вчених визначеного переліку наукових установ та закладів вищої освіти різної спеціалізації, розміщених в зоні діяльності та віднесених до сфери координації центрів незалежно від їх відомчої належності на вирішення поставлених завдань. В умовах жорсткого дефіциту коштів виникає крайня необхідність вдосконалення системи формування і реалізації державних пріоритетів у сфері аграрної науки.

В рамках ПНД НААН 44 «Інноваційний розвиток» лабораторією економіки та маркетингу інновацій Інституту тваринництва НААН 2019 р. було проведено соціально-економічний аналіз основних тенденцій розвитку регіону; аналіз та опрацювання стратегічних документів розвитку областей тощо. На основі інвентаризації статистичних даних, збору та обробці інформаційних матеріалів, приватних повідомлень тощо, проведено аналіз демографічної ситуації, природного потенціалу, господарського комплексу (структура земель, сільське господарство, тваринництво), наукового та освітнього сектору регіону. Інформація була представлена у вигляді текстових, табличних і графічних матеріалів у виданні «Східний регіон: аграрне лобі», у якому здійснено аналіз та оцінено фактичний стан розвитку як регіону в цілому, так і кожної з 4 областей [2]. Основні особливості та місце Східного регіону в АПК країни викладено у статті «Ресурсний потенціал розвитку агропромислового виробництва Східного регіону України» [3]. Інноваційна складова регіонального розвитку представлена у Каталозі інноваційних розробок Інституту тваринництва НААН [4].

Мета досліджень – вивчити сучасний стан та провести стислий аналіз ресурсного потенціалу основних галузей тваринництва – скотарства, свинарства, вівчарства, козівництва та птахівництва в розрізі суб'єктів господарювання на регіональні та загальнодержавному рівні.

Матеріали та методи досліджень. Використано матеріали Держкомстату України, Департаменту агропромислового комплексу та розвитку сільських територій обласних державних адміністрацій областей Східного регіону. Проаналізовано стратегічні документи розвитку областей. Проведено збір офіційних даних та соціально-економічний аналіз основних тенденцій розвитку Східного регіону. Опрацьовано статистичні дані, збору та обробці інформаційних матеріалів,

приватних повідомлень тощо, проведено аналіз господарського комплексу (сільське господарство, тваринництво), регіону. Використано статистичні методи (групування, зіставлення, порівняння).

Результати досліджень. Децентралізація є стратегічним важелем територіальної організації управління економікою країни. Реформування адміністративно-територіального устрою відбувається шляхом об'єднання окремих областей в один регіон. Регіональна територіальна система поєднує в собі соціальну та економічну сфери життя окремої адміністративної одиниці, чисельність її населення, природно-ресурсний потенціал, господарства тощо.

Під терміном «регіон» розуміємо територіальну систематизацію або членування території на відносно цілісні частини та об'єднання в один регіон. До Східного регіону, розташованого на північному сході країни, входять Сумська, Харківська, Донецька та Луганська області (без тимчасово окупованих територій, площа яких становить 15,8 тис. кв. км) [5].

Загальна площа території України становить 603628 км², з них підконтрольна Україні територія налічує 559268 км². Площа Східного регіону нараховує 93 тис. км²: Харківська область – 31,4 тис. км² [6], Сумська область – 23,8 тис. км² [7], підконтрольна територія Луганської та Донецької областей відповідно 19,0 тис. км² [8, с. 5] та 18,8 тис. км² [9, с. 4].

Однією з найбільших областей країни за територією та кількістю населення є Харківська область, у той же час, має надзвичайно низьку забезпеченість водними ресурсами (1,8 % від загальної кількості водних ресурсів України) та посідає 24 місце серед областей України.

Східний регіон розташований у межах трьох природних зон – лісостепової (Харківська та Сумська області), поліської (Сумська область) та степової (Донецька та Луганська області). Клімат регіону – помірно-континентальний з недостатнім зволоженням.

Агрокліматичні ресурси регіону сприяють розвитку багатогалузевого сільського господарства. Найкращі умови і для вирощування рослин, що характерні для помірних широт – озимої пшениці, цукрового буряку, кукурудзи на силос і на зерно, гороху, ярого ячменю тощо та, відповідно, для ведення галузі тваринництва.

У той же час, у результаті змін клімату лісостепова частина Східного регіону (Харківська область) перейшла із зони достатнього в зону недостатнього зволоження. Посуха викликає недобір врожаю, що вимагає додаткових засобів зрошування. Також на території регіону спостерігається тенденція до потепління, що характеризується зростанням тривалості безморозного періоду, зменшенням кількості днів зі сніговим покривом, зростанням температури повітря.

Однією з найбільш потужних галузей економіки України традиційно є сільське господарство. Для виробництва сільськогосподарської продукції, здійснення сільськогосподарської навчальної та науково-дослідної діяльності, розміщення відповідної виробничої інфраструктури використовуються землі сільсько-господарського призначення.

Площа сільськогосподарських угідь України становить 38972,2 тис. га, у т. ч. Східного регіону – 7300,3 тис. га (Сумщина – 1998,7 тис. га [10], Харківщина – 2414,0 тис. га [11], Донеччина – 1460,2 тис. га [12], Луганщина – 1427,4 тис. га [9, с. 8] (рис. 1). Під сільськогосподарськими угіддями розуміємо земе-

льні ділянки, які систематично використовують для одержання сільськогосподарської продукції: рілля (у т. ч. чисті пари), пере-

логи, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища.

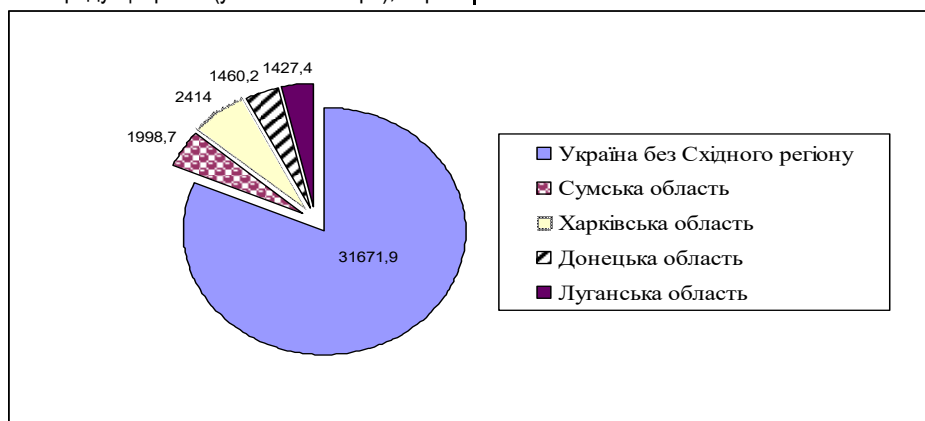

Рис. 1. Площа сільськогосподарських угідь України, тис. га

Як видно з рисунку 1, на Східний регіон припадає майже четверта частина від загальної площі сільськогосподарських угідь країни, що дає можливість активно розвивати

сільське господарство.

До надзвичайно важливого напрямку агропромислового виробництва належить галузь тваринництва (табл.1).

Таблиця 1

Кількість поголів'я тварин в Україні та Східному регіоні станом на 2019-2020 рр. (тис. голів)

Адміністративна одиниця	Господарства усіх категорій			Підприємства			Господарства населення		
	2020 р.	2019 р.	2020 р. до 2019 р.	2020 р.	2019 р.	2020 р. до 2019 р.	2020 р.	2019 р.	2020 р. до 2019 р.
Велика рогата худоба									
Україна	3143,8	3332,9	-189,1	1053,1	1138,1	-85,0	2090,7	2194,8	-104,1
Східний регіон	411,4	439,2	-27,8	185,4	208,0	-22,6	226,0	231,2	-5,2
Донецька	56,4	59,7	-3,3	24,1	27,6	-3,5	32,3	32,1	+0,2
Луганська	52,3	52,4	-0,1	13,0	16,8	-3,8	39,3	35,6	+3,7
Сумська	138,1	146,3	-8,2	66,2	74,9	-8,7	71,9	71,4	+0,5
Харківська	164,6	180,8	-16,2	82,1	88,7	-6,6	82,5	92,1	-9,6
Корови									
Україна	1823,0	1919,4	-96,4	437,9	467,8	-29,9	1385,1	1451,6	-66,5
Східний регіон	206,2	219,9	-13,7	78,4	85,7	-7,3	127,8	134,2	-6,4
Донецька	31,4	31,8	-0,4	10,8	12,0	-1,2	20,6	19,8	+0,8
Луганська	24,1	24,5	-0,4	5,6	6,9	-1,3	18,5	17,6	+0,9
Сумська	71,3	75,9	-4,6	29,4	32,3	-2,9	41,9	43,6	-1,7
Харківська	79,4	87,7	-8,3	32,6	34,5	-1,9	46,8	53,2	-6,4
Свині									
Україна	5731,1	6025,3	-294,2	3302,7	3395,6	-92,9	2428,4	2629,7	-201,3
Східний регіон	807,3	811,2	-3,9	620,7	599,8	+20,9	186,6	211,4	-24,8
Донецька	451,4	454,8	-3,4	422,5	423,3	-0,8	28,9	31,5	-2,6
Луганська	45,7	46,7	-1,0	25,8	26,1	-0,3	19,9	20,6	-0,7
Сумська	111,1	114,9	-3,8	52,0	51,3	+0,7	59,1	63,6	-4,5
Харківська	199,1	194,8	+4,3	120,4	99,1	+21,3	78,7	95,7	-17,0
Вівці і кози									
Україна	1209,0	1268,6	-59,6	164,0	182,3	-18,3	1045,0	1086,3	-41,3
Східний регіон	171,8	174,1	-2,3	17,5	21,1	-3,6	154,3	153,0	+1,3
Донецька	38,5	40,4	-1,9	3,9	6,8	-2,9	34,6	33,6	+1,0
Луганська	25,3	24,3	+1,0	2,0	2,4	-0,4	23,3	21,9	+1,4
Сумська	37,8	38,4	-0,6	4,8	5,1	-0,3	33,0	33,3	-0,3
Харківська	70,2	71,0	-0,8	6,8	6,8	0	63,4	64,2	-0,8
Птиця свійська									
Україна	219369,7	211654,4	+7715,3	126782,5	118812,9	+7969,6	92587,2	92841,5	-254,3
Східний регіон	20465,9	19009,5	+1456,4						
Донецька	6104,8	5146,7	+958,1	4013,9	3181,3	+832,6	2090,9	1965,4	+125,5
Луганська	908,8	948,1	-39,3	*	*	*	*	*	*
Сумська	5299,8	4892,8	+407,0	1422,7	1259,1	+163,6	3877,1	3633,7	+243,4
Харківська	8152,5	8021,9	+130,6	3373,6	3147,4	+226,2	4778,9	4874,5	-95,6

Примітка: * – дані не оприлюднено.

В таблиці 1 представлено сучасний стан кількості поголів'я основних видів сільськогосподарських тварин – вели-

кої рогатої худоби, свиней, овець та кіз, свійської птиці у Донецькій, Луганській, Сумській та Харківській областях, а також Східному регіоні в цілому [13].

З таблиці видно, що за рік в Україні зросло лише поголів'я свійської птиці. Кількість решти видів тварин скоротилося.

У Східному регіоні кількість великої рогатої худоби становить 13,1 % від загального поголів'я в Україні, корови – 11,3 %. На початок 2020 р. намітилося незначне зростання кількості великої рогатої худоби у господарствах населення, а саме: Луганська область (+10,4 %), Сумська (+ 0,7 %), Донецькій (+ 0,6 %). У той час, як у Харківській області цей показник від'ємний –10,4 %.

На Східний регіон припадає 14,1 % від загального поголів'я свиней в Україні. При цьому 76,9 % утримується у сільськогосподарських підприємствах, решта – у особистих селянських господарствах, переважно за рахунок Донецької області, де кількість свиней у сільськогосподарських підприємствах у 14,6 разів перевищує їх чисельність у господарствах населення. На початок 2020 р. спостерігається зростан-

ня чисельності поголів'я свиней на 20,9 тис. голів за рахунок Харківської області (+21,3 тис. голів). Утім тенденція до збільшення більше характерна для сільськогосподарських підприємств регіону, бо у господарствах населення цей показник знизився на 24,8 тис. голів.

Поголів'я овець та кіз, що утримуються у господарствах Східного регіону, становить 14,2 % від загальної чисельності по країні. Переважно це господарства населення, в яких кількість тварин майже у 8,8 разів більше, ніж у агропідприємствах.

Кількість свійської птиці у господарствах регіону, становить 9,3 % від загальної чисельності в країні. За останній рік поголів'я свійської птиці в Україні та регіоні збільшилося на 7715,3 тис. голів та 1456,4 тис. голів відповідно. Дані щодо кількості свійської птиці у господарствах населення не оприлюднено.

У 2019 р. намітилася позитивна тенденція щодо вирощування сільськогосподарських тварин у живій масі [14]. Підприємствами країни цей показник досяг 107,4 %, у Східному регіоні 100,6 % (табл. 2).

Таблиця 2

Вирощування (у живій масі) (т) с.-г. тварин у підприємствах у січні-грудні 2019 р.

Адміністративна одиниця	Сільськогосподарські тварини		У тому числі за видами							
			велика рогата худоба		свині		вівці та кози		птиця свійська	
	2019	2019 у % до 2018	2019	2019 у % до 2018	2019	2019 у % до 2018	2019	2019 у % до 2018	2019	2019 у % до 2018
Україна	2268868	107,4	139495	99,2	531226	101,7	2371	92,3	1595776	110,3
Східний регіон	168879	100,6	23630	94,9	105032	107,4				
Донецька	84288	97,5	3538	93,4	76319	99,0	30	81,1	4401	78,6
Луганська	2964	88,2	1565	92,0	1349	87,1	-	-	-	-
Сумська	21724	94,4	7636	93,8	6868	100,2	48	106,7	7172	90,0
Харківська	59903	122,3	10891	100,4	20496	143,2	80	82,3	28436	119,8

З таблиці видно, що найбільший відсоток при вирощуванні у живій масі сільськогосподарських тварин в країні (навіть без урахування даних Луганської області – дані відсутні) займає свійська птиця – 110,3 %. Позитивна тенденція з вирощування сільськогосподарських тварин за усіма їх видами за останній рік намітилася у Харківській області – 122,3 %: птиці – 119,8 %, свиней – 143,2 %, великої рогатої худоби – 100,4 %. Серед областей Східного регіону найгірші показники з вирощування великої рогатої худоби та свиней у Луганській області 92,0 % та 87,1 % (дані з вирощування у живій масі овець, кіз та свійської птиці не оприлюднено).

Обсяги виробництва молока в Україні скоротилися порівняно з минулим роком на 3,75 % – до 9686,9 тис. т.

(табл. 3) [14]. При цьому на підприємствах країни виробництво цього виду продукції зменшилося з 2755,5 тис. т до 2717,7 тис. т (тобто на 37, 8 тис. т). У господарствах населення виробництво молока скоротилося з 7308,5 тис. т до 6969,2 тис. т (на 339,3 тис. т). Від'ємний цей показник (– 52,6 тис. т.) також у господарствах Східного регіону: на підприємствах (– 35,6 тис. т), у господарствах населення (– 17,0 тис. т). Найбільш критичною є ситуація у Сумській області, бо тут виробництво молока за рік зменшилося на 30,8 тис. т. Незначне збільшення виробництва цього продукту спостерігалося на підприємствах Харківської області (на 1,6 тис. т) та у господарствах населення Луганської області (на 1,5 тис. т).

Таблиця 3

Виробництво молока (тис. т) у 2018 – 2019 р.

Адміністративна одиниця	Господарства усіх категорій			Підприємства			Господарства населення		
	2019 р.	2018 р.	2019 р. до 2018 р.	2019 р.	2018 р.	2019 р. до 2018 р.	2019 р.	2018 р.	2019 р. до 2018 р.
Україна	9686,9	10064,0	-377,1	2717,7	2755,5	-37,8	6969,2	7308,5	-339,3
Східний регіон	1197,8	1250,4	-52,6	480,4	516	-35,6	717,4	734,4	-17,0
Донецька	173,4	186,4	-13,0	62,1	71,3	-9,2	111,3	115,1	-3,8
Луганська	125,2	127,0	-1,8	27,5	30,8	-3,3	97,7	96,2	+1,5
Сумська	379,7	410,5	-30,8	149,2	173,9	-24,7	230,5	236,6	-6,1
Харківська	519,5	526,5	-7,0	241,6	240,0	+1,6	277,9	286,5	-8,6

У 2019 р. реалізація на забій сільськогосподарських тварин в Україні збільшилася на 4,8 %, у Східному регіоні – на 4,02 % [14]. Перевищили показники минулого року підприємства країни (+207,1 тис. т) та регіону (+18,9 тис. т).

Перше місце серед областей Східного регіону посіла Харківська область. Тут спостерігалось найбільше збільшення показника реалізації на забій сільсько-господарських тварин у господарствах усіх категорій (+9,1 тис. т) та на

підприємствах (+13,1 тис. т). На другому місці – Донецька область, хоча у порівнянні з 2018 р., показник від'ємний (табл. 4). Позитивна тенденція намітилася у Луганській (+ 2,8 %) та Сумській (+ 2,1 %) областях. У той же час, на

ті збільшення реалізації на забій сільськогосподарських тварин, різко зменшився цей показник, у порівнянні з 2018 р., у господарствах населення, як країни, так і Східного регіону (табл. 4).

Таблиця 4

Реалізація на забій сільськогосподарських тварин (у живій масі, тис.т) у січні-грудні 2019 р.

Адміністративна одиниця	Господарства усіх категорій			Підприємства			Господарства населення		
	2019 р.	2018 р.	2019 р. до 2018 р.	2019 р.	2018 р.	2019 р. до 2018 р.	2019 р.	2018 р.	2019 р. до 2018 р.
Україна	3477,9	3317,6	+160,3	2286,3	2079,2	+207,1	1191,6	1238,4	-46,8
Східний регіон	328,8	316,1	+12,7	176,0	157,1	+18,9	152,8	159,0	-6,2
Донецька	119,2	120,5	-1,3	88,0	86,1	+1,9	31,2	34,4	-3,2
Луганська	14,1	11,3	+2,8	4,3	2,7	+1,6	9,8	8,6	+1,2
Сумська	68,7	66,6	+2,1	25,4	23,1	+2,3	43,3	43,5	-0,2
Харківська	126,8	117,7	+9,1	58,3	45,2	+13,1	68,5	72,5	-4,0

У 2019 р. збереглася позитивна тенденція щодо одержання яйцепродукції від свійської птиці у підприємствах Східного регіону та в Україні в цілому (18,1 % та 3,4 % відповідно) [14]. Найкращий результат у птахівництві Донецької області, а саме, кількість одержаних яєць збіль-

шився на 193,6 млн. шт. від показника минулого року. На жаль, негативна ситуація склалася у господарствах населення регіону, а саме, відбулося різке зниження кількості одержаних яєць від свійської птиці в Донецькій, Сумській та Харківській областях (табл. 5).

Таблиця 5

Кількість одержаних яєць від птиці свійської (млн. шт) у січні-грудні 2019 р.

Адміністративна одиниця	Господарства усіх категорій			Підприємства			Господарства населення		
	2019 р.	2018 р.	2019 р. до 2018 р.	2019 р.	2018 р.	2019 р. до 2018 р.	2019 р.	2018 р.	2019 р. до 2018 р.
Україна	16678,1	16132,0	+546,1	9359,2	8900,3	+459,2	7318,9	7231,7	+87,2
Східний регіон	2081,0	1762,8	+318,2	_*	_*	-	_*	_*	-
Донецька	889,8	696,2	+193,6	607,4	408,0	+199,4	282,4	288,2	-5,8
Луганська	72,9	72,2	+0,7	_*	_*	-	_*	_*	-
Сумська	410,9	390,8	+20,1	162,6	139,8	+22,8	248,3	251,0	-2,7
Харківська	707,4	603,6	+103,8	351,3	245,7	+105,6	356,1	357,9	-1,8

Примітка: * – дані не оприлюднено.

На сучасному етапі розвитку країни ключове значення для її економіки має агропромислове виробництво. У свою чергу, ефективний і сталий розвиток АПК безпосередньо залежить від рівня його наукового забезпечення. Східний регіон України є визнаним центром аграрної науки, бо багаторічний авторитет науково-дослідних центрів дозволяє говорити про формування складових регіональної інноваційної системи в аграрній сфері.

Значний доробок в інтелектуальну спадщину української нації внесено вченими Східного регіону: Інститут ґрунтознавства та агрохімії ім. О. Н. Соколовського НААН, Інститут рослинництва ім. Юр'єва НААН, Іванівська дослідно-селекційна станція, Сумська дослідна станція садівництва, Інститут сільського господарства Північного Сходу НААН, Інститут тваринництва НААН, ННЦ і «Інститут експериментальної і клінічної ветеринарної медицини», Державна дослідна станція птахівництва НААН, Інститут луб'яних культур.

Ученими в галузі тваринництва зроблено суттєвий внесок у розвиток теоретичних питань селекції:

В галузі скотарства: лебединська молочно-м'ясна, українська червоно-ряба молочна, українська чорно-ряба молочна, українська бура молочна, українська м'ясна, волинська та червона степова породи великої рогатої худоби.

В галузі конярства: українська верхова та ново-олександрівська ваговозна породи коней.

В галузі свинарства: миргородська сальна, українська м'ясна порода свиней у складі 3 заводських (харківського, полтавського, асканійського) типів, 12 ліній і 25 родин;

3 внутріпородних і 3 заводських типів великої білої породи – УВБ-1 – УВБ-3, донецький і голубівський типи, 4 лінії і 8 родин; заводський тип української селекції в породі ландрас УЛН-1; уельську породу української селекції у складі 8 ліній і 7 родин; створено і апробовано більше 30 заводських ліній і родин.

В галузі вівчарства: придніпровська м'ясна порода овець та харківський внутріпородний тип та 5 ліній; харківський внутріпородний, 2 заводських типи та 5 ліній в породі прекокс; харківський внутріпородний тип овець з кросбредною вовною; внутріпородний приазовський м'ясо-вовний тип цигайської породи овець; генофондні стада-резервати аборигенних сокільської смушкової і романівської порід; породи імпортової селекції – австралійський полварс.

Науковцями Східного регіону розроблено:

Сумська область:

– спосіб підрахунку соматичних клітин у молоці корів;
– композиція для покриття стін тваринницьких приміщень;

– добавка для бетонних підлог для свинарника;

– використання у селекційному процесі методичних рекомендацій з розробки основ формування генеалогічної структури стад локальних (аборигенних) порід в умовах роботи методом популяції реципрокного відтворення за використання генетичного матеріалу бугаїв-плідників оригінальних бурих порід;

– використання у селекційному процесі методики лінійної класифікації корів молочних та молочно-м'ясних порід і бурої худоби за типом.

Харківська область:

- систему виробництва високоякісної свинини на гібридній основі для господарств різних типорозмірів;
- систему ефективного відтворення сільськогосподарських тварин для промислових тваринницьких підприємств на основі біотехнологічних методів;
- технологія виробництва продукції тваринництва в органічному сільському господарстві;
- систему відтворення хутрових звірів;
- ресурсозощадну технологію вирощування телят молочного періоду утримання;
- планувально-технологічні рішення реконструкції приміщень і будівель тваринницьких ферм у молочному і м'ясному скотарстві;
- інвестиційний проект «будівництво молочної ферми на 50 корів безприв'язного утримання на глибокій підстилці з річним виробництвом молока 400 тонн»
- систему виробництва комбікормів білково-вітамінно-мінеральних добавок, преміксів для годівлі тварин;
- ресурсозберігаючу технологію та обладнання для підготовки стоків до використання при промисловому виробництві свинини.

Донецька область:

- удосконалену систему живлення, доїння, управління стадом та якістю продукції на основі використання комп'ютерних програм.

На сучасному етапі Східний регіон України є визначним центром аграрної науки, бо багаторічний авторитет науково-дослідних центрів дозволяє говорити про формування складових регіональної інноваційної системи в аграрній сфері.

Провідним науково-методичним центром з питань технологій в галузі тваринництва є Інститут тваринництва Національної академії аграрних наук України. Треба зазначити, більшість науково-дослідних розробок учених Інституту знайшла практичне застосування у виробничій сфері.

Сьогодні вченими Інституту запропоновано низку технологічних проєктів для фермерів, орендарів, інвесторів, керівників і спеціалістів різних рівнів АПК незалежно від форм господарювання і власності, спеціалістів проєктних організацій та ін. [4]:

- технологію виробництва продукції тваринництва в органічному сільському господарстві, яка містить інноваційні технологічні рішення щодо утримання м'ясної худоби, овець та свиней та розроблено оптимальні сумішки кормових культур для створення пасовищ та системи їх ефективного використання для виробництва органічної продукції тваринництва, що гарантує високу ефективність виробництва молока. Технологія забезпечить рівень рентабельності виробництва продукції вівчарства – 12,09 %, проти 2,07 % за традиційною технологією; збільшення середньодобових приростів живої маси корів – на 6,4-7,6 %; рівень викидів мікроелементів в довколишнє середовище в умовах органічного виробництва зменшено до 68,0 %;
- планувально-технологічні рішення реконструкції приміщень і будівель тваринницьких ферм у молочному і м'ясному скотарстві містять комплект технологічної і проектно-технологічної документації вимог ресурсозберігаючих і органічних технологій виробництва. Пропонуються розробки щодо ефективної та оптимізованої реконструкції молочного

та м'ясного напрямку виробництва. Проведення реконструкції за розробленими планувальними рішеннями дозволить економити до 40 % капітальних вкладень;

- ресурсозберігаюча технологія вирощування телят молочного періоду утримання, яка дозволяє тримати тварин з загальними параметрами розвитку та живої маси згідно стандартів для ремонтного і племінного молодняку і адаптованих до споживання основних кормів раціону. Ця технологія забезпечить зростання живої маси однієї голови в 3-місячному віці: теличок – на 113-115 кг, бичків – на 117-120 кг (на 19-21 %);

- система ефективного відтворення сільськогосподарських тварин для промислових тваринницьких підприємств на основі біотехнологічних прийомів включає комплекс сучасних біотехнологічних методів отримання та кріоконсервування сперми плідників основних видів сільськогосподарських тварин. Впроваджується оригінальна система корекції, інтенсифікації та контролю репродуктивної функції корів, що гарантує збільшення виходу телят до 85-90 % у розрахунку на 100 корів. Методи прискореної оцінки якості сперми плідників, які дозволяють підвищити запліднюваність на 10-20 % у залежності від виду тварин;

- система нормованої годівлі високопродуктивної молочної великої рогатої худоби враховує фактичне споживання обмінної енергії, сухої речовини кормів на 100 кг живої маси та оптимізують кількість розщеплюваного та нерозщеплюваного в рубці протеїну, а також нейтрально-детергентної та кислотного-детергентної клітковини в раціонах годівлі корів зі різного фізіологічного стану. Запропонована система дозволить зменшити нераціональні витрати кормів на 10-12 % у порівнянні з діючими в Україні нормами;

- методи створення овець м'ясного та удосконалення тонкорунного м'ясо-вовного напрямку продуктивності (придніпровська м'ясна порода овець). Порода є імпорто-заміщувальним варіантом для забезпечення розвитку в Україні нового спеціалізованого м'ясного напрямку вівчарства. Потенціал продуктивності овець цієї породи забезпечує одержання живої маси баранів-плідників та вівцематок на рівні 120 кг та 69 кг відповідно, молодняку річного віку – до 55 кг, настриг митої вовни – 2,0-2,3 кг, тониною 24-28 мкм, довжиною 9-11 см.

Висновок. Національна продовольча безпека країни напряму залежить від ресурсного потенціалу її регіонів. Ключова роль в цьому належить тваринництву, яке забезпечує населення продуктами харчування. Тому стан розвитку даної галузі агропромислового виробництва віднесений до пріоритетних в завданнях аграрної державної політики та сільськогосподарської науки. Однак, обсяги виробництва продукції тваринництва в Україні у 2019 році формувалося під впливом негативної тенденції останніх років щодо скорочення поголів'я, а у Східному регіоні ще й внаслідок втрати виробничих потужностей, що знаходяться на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей. Позитивна динаміка спостерігалася лише виробництва реалізації на забій сільськогосподарських тварин та одержанні яєць від свійської птиці. Виходу галузі тваринництва із кризового стану сприятиме існуючий заділ результатів науково-дослідних робіт та сприйняття інновацій та подальше доведення їх до рівня нових технологій. Східний регіон має достатній інноваційний потенціал для свого подальшого розвитку та перетворення аграрного виробництва у прибут-

ковий і високотехнологічний сектор економіки країни.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про засади державної регіональної політики» № 156-VIII від 5.02.2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. Ст. 90
2. Кунець В. В., Камишан Н. В., Панченко О. М., Помітун Л. І. Східний регіон: аграрне лобі. Харків, 2019. 34 с.
3. Кунець В.В., Камишан Н.В., Панченко О.М., Помітун Л.І Ресурсний потенціал розвитку агропромислового виробництва Східного регіону України. Науково-технічний бюлетень Інституту тваринництва НААН. Харків, 2019. № 122. С. 118–130 DOI 10/32900/2312-8402-2019-122-118-130.
4. Каталог інноваційних пропозицій / Інститут тваринництва НААН. Харків, 2019. 22 с.
5. Красар О. «Спецзона» України. Що ми втрачаємо на Донбасі. Тиждень.ua, 2014. <https://tyzhden.ua/Politics/118905> (дата звернення 29.01.2020 р.)
6. Екологічний паспорт Харківської області за 2018 р. Харків, 2019. С. 4.
7. Екологічний паспорт Сумської області за 2018 р. Суми, 2019. С. 3.
8. Стратегія розвитку Донецької області на період до 2020 р. Краматорськ, 2016. 43 с.
9. Паспорт Луганської області / Луган. обл. держ. адміністрація. Луганськ, 2019. 32 с.
10. Сумщина аграрна / Департамент промислового розвитку Сумської обл. держ. адмін. – Суми, Б. р. – С. 1.
11. Стратегія розвитку Харківської області на період до 2020 року. Харків, 2015. С. 106.
12. Департамент агропромислового комплексу та розвитку сільських територій облдержадміністрації Донецької області. Про хід виконання комплексної програми економічного розвитку сільських територій Донецької області на 2018–2020 роки за I квартал 2019 року. – Режим доступу : <https://agro.dn.gov.ua/pro-khid-vykonannia-kompleksnoi-prohramy-ekonomichnoho-rozvytku-sil'skykh-terytorij-donetskoj-oblasti-na-2018-2020-roky-za-i-kvartal-2019-roku/>
13. Держкомстат України. Кількість сільськогосподарських тварин на 01 січня 2020 р. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/sg/ksgt/arh_ksgt2020_u.html (дата звернення 30.01.2020р.).
14. Держкомстат України. Виробництво продукції тваринництва за видами у січні – грудні 2019 року. <http://csrv2.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 30.01.2020 р.).

References:

1. Zakon Ukrainy Pro zasady derzhavnoi rehionalnoi polityky: pryiniaty 5.02.2015 № 156-VIII (2015) *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. issue 13
2. Kunecz, V. V., Kamyshyan, N. V., Panchenko, O. M., & Pomitun, L. I., 2019. Sxidny`j region : agrarne lobi – Eastern region: agrarian lobby. Kharkiv. p. 34.
3. Kunets V.V., Kamyshyan N.V., Panchenko O.M., Pomitun L.I., 2019. Resursnyi potentsial rozvytku ahropromyslovoho vyrobnytstva Shkidnoho rehionu Ukrainy [Resource potential of development of agro-industrial production of the Eastern region of Ukraine]. *Naukovo-tekhnychnyi biuletyn Instytutu tvarynyntstva NAAN*. issue 122. pp. 118–130 DOI 10/32900/2312-8402-2019-122-118-130.
4. Kataloh innovatsiinykh propozyzii [Catalog of innovative offers], 2019. Instytut tvarynyntstva NAAN. Kharkiv. P. 22.
5. Krasar O., 2014. «Spetszona» Ukrainy. Shcho my vtrachaiemo na Donbasi [Spetszona of Ukraine. What we are losing in the Donbass], *Tyzhden ua* <https://tyzhden.ua/Politics/118905>
6. Ekologichny`j pasport Xarkivs`koyi oblasti – Ecological passport of Kharkiv region, 2018. Kharkiv, p. 4
7. Ekologichny`j pasport Sumskoi oblasti – Ecological passport of Sumy region, 2018. Kharkiv, p. 3
8. Strategiya rozvy`tku Donecz`koyi oblasti na period do 2020 roku – Development strategy of Donetsk region for the period up to 2020 (2016). Kramatorsk, p. 43
9. Pasport Lugans`koyi oblasti. Rozvy`tok v dy`namici – Passport of the Luhansk region. Development in dynamics (2019). Lugans`k, p. 32
10. Sumshhy`na agrarna – Sum of agrarian. Sumy, p. 14
11. Strategiya rozvy`tku Xarkivs`koyi oblasti na period do 2020 roku – Development strategy of Kharkiv region for the period up to 2020 (2015). Kharkiv
12. Departament agropromy`sloвого kompleksu ta rozvy`tku sil`s`ky`x tery`torij obldderzhadministraciyi Donecz`koyi oblasti. Pro xid vy`konannya kompleksnoi programy` ekonomichnogo rozvy`tku sil`s`ky`x tery`torij Donecz`koyi oblasti na 2018–2020 roky` za I kvartal 2019 roku – Department of Agro-Industrial Complex and Rural Development of Donetsk Oblast State Administration. On the implementation of the integrated program of economic development of rural areas of Donetsk region for 2018-2020 for the first quarter of 2019. Retrived from : <https://agro.dn.gov.ua/pro-khid-vykonannia-kompleksnoi-prohramy-ekonomichnoho-rozvytku-sil'skykh-terytorij-donetskoj-oblasti-na-2018-2020-roky-za-i-kvartal-2019-roku>
13. Derzhkomstat Ukrainy`. Kil`kist` sil`s`kogospodars`ky`x tvary`n na 01 January 2020 r. – State Statistics Committee of Ukraine. Number of farm animals as of January 01, 2020. Retrived from : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/sg/ksgt/arh_ksgt2020_u.html
14. Derzhkomstat Ukrainy`. Vy`robny`czstvo produktiv tvary`nny`cztva u sichni- hrudni 2019 r. – State Statistics Committee of Ukraine. Production of livestock products in January-December 2019. Retrived from : <http://csrv2.ukrstat.gov.ua/>

**Kunets, V.V.,
Kamyshan, N.V.**

Current situation and scientific provision of the livestock industry of the Ukraine eastern region

The current state is studied and brief analysis of the resource potential of the main livestock industries - cattle breeding, pig breeding, sheep breeding, goat breeding and poultry breeding by economic entities at regional and national level is carried out. According to the results of the research, it is established that in the beginning of 2020 there is a tendency for decrease of the number of farm animals in Ukraine and the Eastern region in comparison with the corresponding period of the last year, namely: - cattle in all categories of farms in the country and region decreased by 189.1 and 27.8 thousand heads respectively; including in agricultural enterprises - by 85.0 and 22.6 thousand heads, in households - by 104.1 and 5.5 thousand heads; - cows in all categories of farms decreased by 96.4 and 13.7 thousand heads, including in agricultural enterprises - by 29.9 and 7.3 thousand heads, in households - by 66.5 and 6.4 thousand heads; - pigs in all categories of farms decreased by 294.2 and 3.9 thousand heads, incl. households - by 201.3 and 24.8 thousand heads. The number of sheep and goats in all categories of farms in the country and the region decreased by 59.6 and 2.3 thousand heads respectively, including in agricultural enterprises - by 18.3 and 3.6 thousand heads, respectively, households - by 41.3 and thousands of heads. At the same time, there is a slight increase in the number of sheep and goats on the farms of the population of the Eastern region and amounts to 1.3 thousand heads at the expense of Donetsk and Lugansk regions. The number of sheep and goats in all categories of farms in the country and the region decreased by 59.6 and 2.3 thousand heads respectively, including in agricultural enterprises - by 18.3 and 3.6 thousand heads, respectively, households - by 41.3 and thousands of heads. At the same time, there is a slight increase in the number of sheep and goats on the farms of the population of the Eastern region and amounts to 1.3 thousand heads at the expense of Donetsk and Lugansk regions. Compared to last year, the number of poultry in all categories of Ukrainian farms increased by 7715.3 thousand heads (3.65%), including in agricultural enterprises - by 7969.6 thousand, and in households decreased by 254.3 thousand heads. Over the past year, the situation of milk production in all categories of farms has not been stabilized. Milk production decreased by 377.1 thousand tonnes (3.75%), in the Eastern region by 52.6 thousand tonnes (4.2%), including in agricultural enterprises by 37.8 thousand tons and 35.6 thousand tons, in households by 339.0 thousand tons and 17.0 thousand tons. At the same time, compared to last year, the volumes of slaughtering of farm animals in the country and the region increased by 160.3 thousand tons (4.8%) and 12.7 thousand tons (4.02%), compared to 2018, in including in agricultural enterprises by 207.1 thousand tons and 18.9 thousand tons. Against the background of the general increase in households, this indicator is negative, namely, the realization of slaughter in the country decreased by 46.8 thousand tons (3.8%) and by 6.2 thousand tons (3.9 %) in the Eastern Region. The most profitable industry is poultry. Egg production during the corresponding period increased by 546.1 million units (3.4%). The efficiency of functioning of the Scientific and Methodological Center for Livestock Technology Center of the Institute of Animal Science of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine to overcome the existing problems of the industry has been studied. A number of technological projects for farmers, tenants, investors, managers and specialists of different levels of agro-industrial complex are offered regardless of the forms of state gift and property, specialists of project organizations.

Key words: livestock industry, Ukraine, Eastern region, innovations.

Дата надходження до редакції: 25.03.2019 р.